

Du må ikke sove

Tor Levin Hofgaard
president i Norsk psykologforening

Hva kan psykologien og vi som psykologer gjøre når det brygges krig i Europa? Når land opplever seg truet, når propaganda tar overhånd, når nasjonalisme nøres, og når psykologisk krigføring får fritt spillerom. Hva gjør vi?

I april var jeg på et felles europeisk møte i Den europeiske psykologføderasjonen (EFPA). Tematikken på selve møtet var viktig nok, men det som dominerte alle samtaler i pauser, lunsj og middag, det alle var opptatt av, var Ukraina, og faren for en ny stor krig i Europa.

Psykologer må klart avvise all deltakelse i propaganda og psykologisk krigføring. Og vi må benytte vår stemme til å påpeke psykiske helseeffekter av det som nå skjer i Ukraina og andre land i regionen

Møtet med mine baltiske kolleger gjorde størst inntrykk. Psykologer fra Litauen, Latvia og Estland var preget av opplevelsen av at deres egen frihet nå er direkte truet. De fortalte om massiv propaganda i russiske medier. Om uroen som vokser innenfor egne grenser. For disse er Russlands ambisjoner skremmende. Og deres nære historie som del av Sovjetunionen et skrekksenario.

Jeg opplevde for øvrig en splittet diskusjon mellom mine øvrige kolleger. På den ene siden de som hevdet at Ukrainakonflikten er så kompleks at vi ikke bør ha noen mening om den. Hva kan egentlig psykologien si om konflikten i Ukraina, spurte de. Har vi i det hele tatt forskningsmessig dekning for å si noe som helst om slike spørsmål? Og hvorfor reagere nå? Hvorfor ikke på Syria eller på Irak-invasjonen?

På den andre siden sto de som mener at krigen i Europa allerede er i gang. At vi står foran en retur til «det gamle Europa». Der et suverent land som hevder rettigheter i et annet, er villig til å bruke militær makt for å nå sine mål. Og der fredelig sameksistens og respekt nå vil vike plass for nasjonalisme, frykt og intoleranse. Russlands annektering av Krimhalvøya er ifølge disse av våre kollegers syn bare starten på en voldelig versjon av krefter som allerede finnes i Europa. De kreftene nærer opp under Nasjonal fronts vekst i Frankrike, og tilsvarende nasjonalistiske tendenser i andre europeiske land.

Spørsmålet ble til slutt påtrengende: Hva gjør vi med dette? Hvordan forholder psykologer seg? Hvordan bør vi reagere som akademikere og kolleger, til en slik opplevd overhengende fare som våre baltiske kolleger ga uttrykk for? Og som de advarer om at vi også snart kan føle?

Referansene til andre historiske tider i Europa var klare. Til Europas passive observasjon av nasjonalismens vekst på 30-tallet. Til akademisk avstand i et elfenbenstårn. Til vår påfallende evne til å betrakte og beskrive, og i ettertid forsøke å forklare. Men ikke å mene. Presidenten i EFPA, Robert Roe, fortalte at han etter de første pausesamtalene var blitt liggende søvnløs. Han kjente at han ble drevet mellom psykologiens tilkortkommenhet på én side og vårt akademiske ansvar på den andre. Psykologien gir ikke klare svar på hva vi kan kritisere, tilby og hevde kunnskap om, samtidig som vi har et ansvar for å si fra om en farlig utvikling i samfunnet.

Personlig var det Arnulf Øverlands dikt «Du må ikke sove» som ledet meg. «Du må ikke sitte trygt i ditt hjem og si: Det er sørgelig, stakkars dem! Du må ikke tåle så inderlig vel den urett som ikke rammer dig selv!»

Det er viktig at vi som psykologer gir uttrykk for bekymring for det som skjer i hjertet av Europa. At vi tilbyr vår støtte til kolleger i land som Ukraina. Psykologer må klart avvise all deltakelse i propaganda og psykologisk krigføring. Og vi må benytte vår stemme til å påpeke psykiske helseeffekter av det som nå skjer i Ukraina og andre land i regionen. Vi bør også advare tydelig mot nasjonalisme, og vektlegge betydningen av det vi har felles som mennesker, fremfor det som skiller oss. I tillegg bør vi tilby vår direkte støtte til arbeidet med konflikthåndtering og dialog. Dette er nå også slått fast i en uttalelse EFPA har kommet med.

Menneskers reaksjon på ensrettet informasjon, inn- og utgruppetenkning satt i system, psykologisk krigføring og direkte krig vet vi som psykologer mye om. Da har vi et ansvar for å ta ordet. For å si fra. For å advare. Og for å gjøre det Øverland oppfordrer til: «Jeg roper med siste pust av min stemme: Du har ikke lov til å gå der og glemme!»